

De boomkwekerij van Edingen

Een stukje geschiedenis van de Belgische fruitteelt

Foto's

- 1 Aux Pépinières d'Enghien, les poires sont incontestablement les favorites
- 2 Alexandra en Olivier Debaisieux
- 3 La floraison du poirier apparait dès le mois d'avril

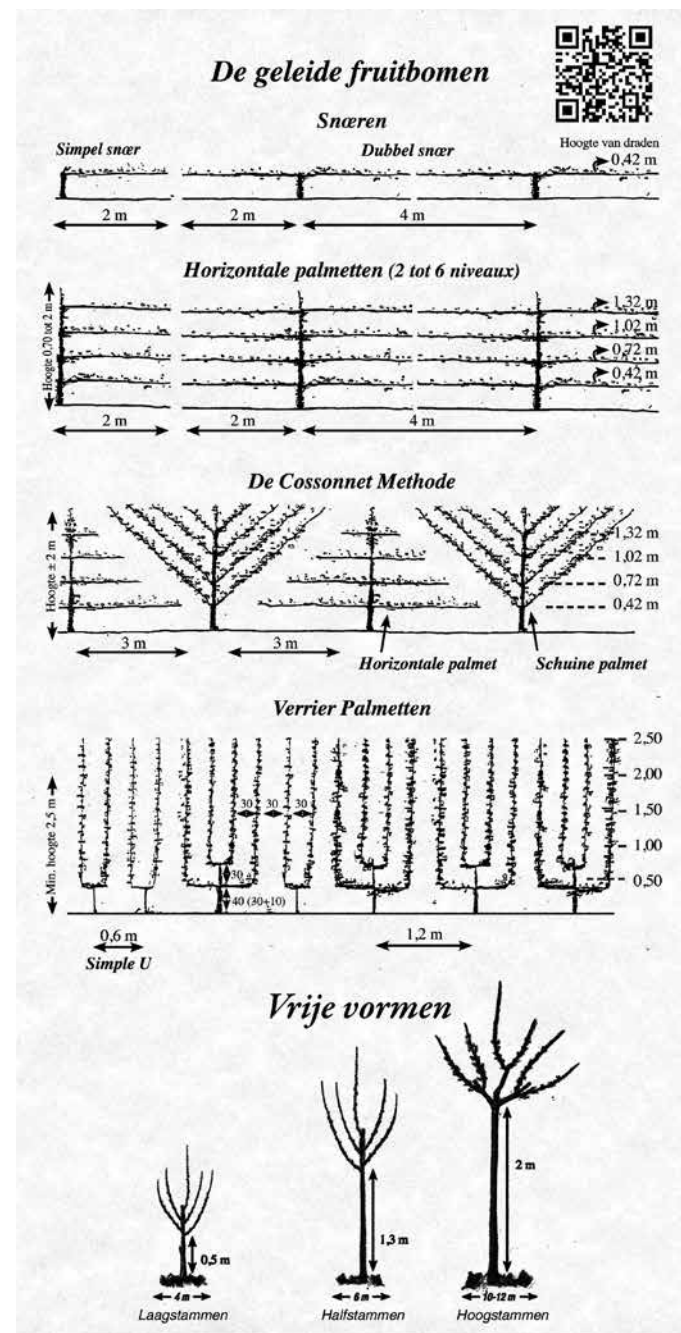
Tekst : Marie Noëlle Cruysmans
Foto's : Jean Leboucq en Marie Noëlle Cruysmans

Alexandra en Olivier Debaisieux zijn vurige verdedigers van ons smaakerfgoed. Zij kweken fruit met klinkende namen als 'Joséphine de Malines', 'Jefke's peer', 'Gris Braibant' en 'Altesse double de Liège'. Op die manier brengen ze meteen ook eer aan hun streek.

In onze moderne wereld, waar mensen op zoek gaan naar echte waarden, hebben fruitbomen weer een toekomst. In de negentiende eeuw telden we nog duizenden soorten appels en peren, maar dat zijn lang vervlogen tijden. Gelukkig bestaat er ook vandaag nog iets anders dan de eeuwige 'Jonagolds' en 'Goldens' met hun standaardmaak, gekweekt om hun schokbestendigheid en rendabiliteit. Hoog tijd om terug te grijpen naar enkele zekere waarden.

Daarvoor brengen we een bezoek aan de Boomkwekerij van Edingen. Hier wacht ons puur geluk. Op de velden staan de fruitbomen mooi in het gelid en op het terras bij de gezinswoning prijken verschillende soorten leifruit in vaasvorm, waaivorm, cordon of palmet. In de houten schuur verklappen Alexandra en Olivier geduldig alle geheimen voor een geslaagde amateurboomgaard.

Techniek en symmetrie

Alexandra en Olivier hebben een voorliefde voor authenticiteit, traditie en knowhow zonder compromissen. In 1996 namen zij de fakkel over van de André en Paul Chotard, die op dat moment met pensioen gingen. Ze beslisten meteen om door te gaan met het opbinden van fruitbomen zoals de broers Chotard daar destijds in Gosselies mee begonnen waren. De kwekerij verhuisde naar Lettelingen, een streek die gunstig is voor de fruitteelt. Daar begonnen ze aan vier lange jaren zonder enig rendement tot ze in het jaar 2000 de eerste fruitbomen konden verkopen. Het duurt immers minstens twee jaar voor een enting aanslaat en daarna nog een jaar per 'etage' of verdieping van opgebonden takken. Doorzetting en geduld, de sleutelwoorden.

Het opbinden van fruitbomen is een techniek die ontstond in de zestiende eeuw. De takken van een boom worden verticaal, horizontaal of schuin over draden of houten latten geleid. Het aantal etages verschilt en kan tot zes verdiepingen gaan. Omwille van de symmetrie is een afstand van 30 cm tussen elke arm nodig. Dit vergt oplettend en nauwkeurig werk op het juiste moment, want elke gesteltak moet voldoende vruchthout dragen – de uitlopers waarop de vruchten komen.

Bij de horizontale leivormen heb je enkele en dubbele cordons, waarbij elke gesteltak op 40 cm van de grond wordt opgebonden langs een 2 m lange horizontaal gespannen draad. Dergelijke leibomen op 4 m van elkaar vormen een schitterende afboording langs paden en moestuinen. De horizontale palmet met verschillende etages – van 2 tot 6 verdiepingen – en de waaiervormige schuine leiboom zijn ook geschikt voor muren van 2 m hoog waar je moeilijk met verticale vormen kunt werken. Door beide vormen af te wisselen in een rij, volgens de zogenaamde Cossonnet-methode, kun je alle beschikbare ruimte gebruiken.

Verticale leibomen hebben een hoogte van 2,5 m of meer nodig. De enkele U-vorm bestaat uit twee verticale gesteltakken. De Verrier-palmet – genoemd naar zijn bedenker Louis Verrier – heeft vier hoofdtakken, of twee u's die in elkaar zijn geplaatst. De bedoeling is zo weinig mogelijk plaats in te nemen, de fruittakken zoveel mogelijk lucht te geven om ziekten als schurft te vermijden, meer zon te vangen voor vruchten van een goede kwaliteit en een betere productie in het volgende jaar.

De voorouderlijke teelttechnieken die vader Julien Chotard leerde in de moestuin van Versailles, worden vandaag nog altijd gebruikt. Alles gebeurt met de hand: met het snoeimes en met tenen of biezen die mettertijd losraken en uiteindelijk op de grond vallen waar ze tot humus verteren. Ook het bewerken en schoffelen van de grond gebeurt met de hand. Eén keer schoffelen is beter dan twee keer begieten. Het vermijdt verdamping en bevordert een fijne wortelvertakking en een betere nieuwe groei. Van maart tot oktober zijn ongeveer twaalf beurten nodig. De laatste keer wordt een voor getrokken in het midden van de rij om de wortels van de jonge planten te steunen en ze zo te beschermen tegen de vorst en tegelijk de hele winter een betere afwatering mogelijk te maken.

Respect, bewondering en elegantie.

Vrijstaande bomen

Leibomen zijn het paradepaardje van de Boomkwekerij van Edingen, maar er worden ook zogenaamde vrijstaande of onbeschutte fruitbomen gekweekt. Die bestaan uit een stam met daarboven een kruin met vijf à zes hoofdtakken: één hoofdzakelijk verticale tak omgeven door vier of vijf horizontale. We onderscheiden drie types:

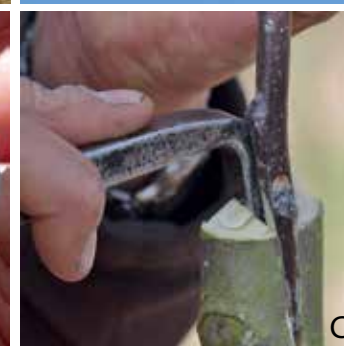
- hoogstammen, met een kroon op een hoogte vanaf 2 m, die in totaal tot 8 m hoog kunnen worden,
- halfstammen, geënt op een hoogte van 1,30 m, die tot 5,50 m hoog kunnen worden, bestemd voor middelgrote boomgaarden en
- laagstammen of struiken van 50 cm tot 3,5 m, bedoeld voor kleine tuinen en een gemakkelijke pluk.

De verschillende types hangen af van de groei-kracht van de gebruikte onderstam. Iedereen kan kiezen hoeveel plaats de boomgaard mag innemen, of je op een ladder wilt klimmen om het fruit te plukken of bij het grasmaaien het risico wilt lopen om het hoofd te stoten tegen een lage tak...

Foto's

- 1 A la pépinière, différentes variétés de poirier en palmettes sur les arcades et d'autres conduites entre celles-ci selon la méthode Cossonnet
- 2 Dessin des formes palissées et libres
- 3 Charpentières verticales d'une palmette Verrier en contre-espallier
- 4 Contre-espalliers, - ligne de fruitiers non appuyés sur un mur -, de poiriers plantés en tenant compte de leur ordre de maturité
- 5 & 6 Palissage en losanges et en vase de la poire 'Doyenné du Comice'

Photos greffage

A & B Greffage d'août en écusson pour les formes palissées. Insertion de l'écusson sous l'écorce du porte-greffe. Protection et ligature du greffon

C & D : Greffage de printemps en fente pour les formes libres de plein vent. Insertion du greffon. Protection et ligature du greffon avec goudron végétal

Succes

In de Boomkwekerijen van Edingen willen ze de planten die er verscheidene jaren zijn verzorgd en opgekweekt ook een goede toekomst geven. Je kunt niet zomaar gelijk wat gelijk afleveren. Een fruitboom moet in de zon staan en in goede grond. En hij moet voldoende ruimte hebben om te groeien. Hoe meer zon – minimum 5 à 6 uur zonneschijn – hoe sneller de vruchten groeien in kwantiteit en kwaliteit.

Je kiest een boom voor zijn smakelijke vruchten, maar hij moet ook passen bij de grond in je tuin. Een boomgaard aanleggen in Kempense zandgrond is niet gemakkelijk, tenzij je de bodem serieus verbetert. En op de kalkbodem van de Caestienne hoef je er helemaal niet aan te beginnen. Ideaal is een klei- of een klei-leembodem. Ook het klimaat speelt een rol. Een perelaar 'Passe Crassane' kun je niet planten in ons land. Daarvoor is de lucht hier te grijs.

Het is bovenal belangrijk een juiste onderstam te kiezen – de soort waarop de enting gebeurt. Die moet een sterke groei krachten hebben voor vrijstaande bomen en minder voor leibomen. Die laatste dragen sneller vruchten, maar leven minder lang. Een onderstam kies je dus niet toevallig. Je kunt bijvoorbeeld de sterke groei van een soort afremmen met behulp van een onderstam met een minder sterke groei krachten. Net als in Versailles gebruiken ze in Edingen

voor de leibomen een zwakke onderstam voor appelbomen, de M9, om een boom te krijgen die 'zich inhoudt', met een harmonieus silhouet en zonder misplaatste scheuten, die gemakkelijk te leiden is en regelmatig vruchten draagt. Een gemakkelijke oplossing met een sterkere onderstam die sneller vruchten zou dragen komt niet in aanmerking, want die zou uiteindelijk meer hout en minder fruit opleveren. Een kunst, een wetenschap.

Bestuiving

Geen fruit zonder bevruchting. Fruitbomen houden van gezelschap. Op enkele uitzonderingen na kan een alleenstaande fruitboom wel schitterend bloeien maar geen vruchten dragen. Dergelijke 'weduwnaars' treffen we steeds vaker in tuinen aan. De bijen zijn dan misschien wel druk in de weer in een kring van 200 m, maar zonder verloofde kunnen zij het stuifmeel niet van de ene boom naar de stamper van de bloemen van de andere brengen. Dat is de bestuiving die vooraf gaat aan de bevruchting. Om dit wonder te laten gebeuren, moeten de bomen ook tegelijk bloeien. Maar niet alle stuifmeel heeft de juiste kwaliteit. De

Photos

- 1 Arrachage à 4 mains d'une forme libre
- 2 Poire 'Beurré Superfin'
- 3 Vue générale de la pépinière
- 4 Abri à forficules accroché à une branche de l'arbre
- 5 Ligature d'osier ou de jonc se dénouant au fil du temps

bestuiving van de 'Reine-claude dorée' door een 'Altesse simple' biedt een uitstekend resultaat, maar dat lukt niet met een 'Altesse double'. Daarom kunnen we in veel tuinen niet meer smullen van een lekkere 'Crottée'.

Enkele soorten zijn zelfbestuivend en hebben dus geen kompaan nodig om vruchten te leveren. Zij worden bevrucht met hun eigen stuifmeel. Perziken-, abrikozen-, kweeperenbomen en krielelaars zijn meestal zelfbestuivend. Bij de pruimen zijn dat onder andere de 'Reine Claude d'Oullins', een uitstekende bestuiver, de 'Altesse simple' die ook wel 'kwets' wordt genoemd en de 'Queen Victoria', met iets minder smaak. En dan zijn er natuurlijk ook nog de 'Conférence'-peer, de 'Sunburst'-kers en de 'Sainte Catherine'-pruim. Toch valt een kruisbestuiving altijd aan te bevelen. Die vermijdt dat de vruchten voortijdig afvallen en zorgt ook voor een betere bewaring.

Naar een ecologische boomgaard

Een fruitboom kies je niet zomaar in een opwelling of enkel op basis van een verleidelijk etiket. Lekker fruit valt niet zomaar uit de hemel. Om teleurstellingen te vermijden, moet je zeker te rade gaan bij een specialist die de streek goed kent en je moet als een goed huisvader of huismoeder gezonde variëteiten en onderstammen kiezen die geschikt zijn voor jouw tuin. En dan moet je de boom in gunstige omstandigheden planten, hem de nodige ruimte geven, snoeien en regelmatig de grond verbeteren en bemesten.

Om je boomgaard ecologisch te beheren, moet je de bomen voldoende voedsel geven zonder te overdrijven en ze bij droog weer snoeien om de verluchting van de bladeren te bevorderen. Verband en verzamel het snoeisels, en zeker delen die aangetast zijn door ziekten. Door schurft bijvoorbeeld, een microscopisch kleine schimmel die zorgt voor bruine vlekken op de bladeren en de vruchten, of door vruchtboomkanker, een rond gezwel op dikke takken aan wonden die ontstaan bij het snoeien in regenachtig weer. Die gezwellen moet je verwijderen met een scherp mes.

Verder moet je ook op het juiste moment kleine hoeveelheden koper en zwavel gebruiken. Die voedzame essentiële sporenelementen zijn aanvaard in de biologische teelt en het is bewezen dat een verstuiving bij droog weer doeltreffend is. Eind februari, begin maart, wanneer de knoppen beginnen te zwellen, is koper in een homeopathische dosis van 2 g per liter goed tegen kanker en zwavel tegen erinose, een ziekte veroorzaakt door een kleine mijtachtige. Later, wanneer de eerste bladeren verschijnen en na de bloei, zijn koper en zwavel goed tegen schurft en kanker. Bepaalde variëteiten van fruitbomen zijn minder gevoelig dan andere voor deze ziekten, al is geen enkele variëteit volledig immuun.

Ten slotte heb je meer kans op succes als je een deel van het werk laat opknappen door hulp troepen. Dan ontstaat er al snel een evenwicht. Zo zijn heel wat predatoren

verlekkerd op bladluizen en andere ongewenste insecten: lieveheersbeestjes, anthocoridae, gaasvliegen en solitaire bijen en ook oorwormen. Mensen denken vaak onterecht dat dit kleine insect met zijn tangachtige uitsteeksel aan zijn achterlijf het op het fruit gemunt heeft. Maar meestal verschijnen oorwormen pas wanneer wespen of vogels al schade hebben aangericht. In de tuin verdelen oorwormen 's nachts niet alleen bladluizen maar ook de rupsen van appelbladrollers/fruitmotten, bladvlooiën en andere mijtachtigen. Ze verschijnen aan het eind van het voorjaar en verschuilen zich graag in een stenen bloempot met wat hooierin, omgekeerd bevestigd aan een tak van de boom. Met nestkastjes kun je ook insectenetende vogels als koolmezen en pimpelmezen en grote vlermuizen die larven eten naar je tuin lokken.

In een particuliere boomgaard is de schade nooit erg groot. Op appelbomen vinden we soms de appelworm voor, dit is de rups van de appelbladroller. De aanwezigheid van vogels en oorwormen kan hun aantal aanzienlijk verminderen en daarnaast is er een uitstekend biologisch middeltje dat niet schadelijk is voor mens of dier: Carpovirusine, uitzonderlijk doeltreffend. Perenbomen zijn dan weer gevoelig voor perenroest: oranje vlekjes gevolgd door kleine wratachtige verdikkingen op de achterkant van de bladeren. In feite gaat het om een schimmel die zich in de winter ontwikkelt op jeneverbes en in de zomer op perenbomen. Je houdt dus best de beide soorten voldoende ver van elkaar verwijderd. De zieke bladeren verzamelen en verbranden biedt afdoende soelaas.

Als laatste redmiddel kun je overwegen een chemisch product te gebruiken, maar vraag altijd advies aan een deskundige.

Photos

- 1 Coursonne du mois de mars avec bourgeon à bois allongé et fin près d'un bourgeon à fleurs gonflé et arrondi
- 2 Promesse de fleur

Snoeien

Het snoeien van fruitbomen is noodzakelijk. Door te snoeien bevordert je de vorming van vruchten in plaats van hout. Het snoeien zorgt voor evenwicht en laat lucht en licht in de takken doordringen, 'zodat een vogel er doorheen kan vliegen'. Met een beetje gezond verstand is dit zowel voor mensen met angst als met een voorliefde voor de snoeischaar een koud kunstje. Elk jaar geven Alexandra en Olivier snoeidemonstraties in hun kwekerij. (Inschrijven kan via de website)

De kroon van een fruitboom bestaat uit drie tot vijf hoofdtakken, ook gesteltakken genoemd, die regelmatig verdeeld zijn rond de stam. Uit die hoofdtakken groeien de vruchtdragende takken of het vruchthout. Die takken worden ingekort met een snoeimes/snoeischaar net boven een naar buiten gericht oog. Dat oog verandert dan in een lange, spitse bladknop, die zijn tijd afwacht. Als de groeikracht groot is, zal hij in de lengte uitgroeien tot een twijg, bij een geringe groeikracht verdikt hij tot een bolvormige knop of bloemknop.

Er bestaande verschillende soorten snoei.

Vormsnoei

Dit is het kortsnoeien dat moet gebeuren in de eerste twee of drie maanden na het planten van de boom. Dit snoeien is bedoeld om een stevig en evenwichtig gestel te krijgen dat het gewicht van het fruit kan dragen. De boom moet de tijd krijgen om zich op de juiste manier te ontwikkelen voor hij vruchten draagt. Na enkele jaren volgt het fenomeen van de bloeminductie. Sommige bladknoppen evolueren tot bloemknoppen. Terwijl ze tot dan toe enkel twijgjes met bladknoppen hebben voortgebracht, worden ze ronder en gaan ze het jaar daarop bloeien en daarna vruchten vormen.

In wetenschappelijk jargon heet dit de puberteit van de plant.

Wintersnoei voor bomen met pitvruchten

Bomen met pitvruchten, zoals appel- of perenbomen, kun je het hele jaar door snoeien, maar je doet dat toch het best in de winter, tussen november en maart, vóór de sapstroom op gang komt en terwijl er geen bladeren op de boom staan. Niets is beter dan snoeien in maart, buiten de vorstperiode. Dit snoeiwerk moet regelmatig gebeuren, om de twee tot vijf jaar, om de kroon uit te dunnen, de vruchten meer in het midden van de boom te laten groeien en de uitgeputte takken te verwijderen om de jongere meer kansen te geven. Snoei altijd achter een bloemknop, die voller en ronder is dan een pijlvormige bladknop die alleen maar bladeren oplevert.

Herfstsnoei voor bomen met steenvruchten

Voor bomen met steenvruchten, zoals de pruimenboom, valt het aan te bevelen om te snoeien na de vruchtvorming, wanneer de sapstroom afneemt, vanaf augustus of september. Dat is niet eenvoudig omdat je door de bladeren niet goed ziet wat je aan het doen bent. Kersenbomen vormen een geval apart. Omdat ze gevoelig zijn voor de gomziekte, snoei je ze beter niet. De productie van gom is eigenlijk een verdedigingsmechanisme tegen een aanval van buitenaf, zoals het afsnijden van een tak. Als je kersenbomen toch moet snoeien, doe het dan onmiddellijk na de oogst.

Zomersnoei

In tegenstelling tot wintersnoei gebeurt dit snoeiwerk tijdens de volle groei van de boom. Dit geldt alleen voor kleine leibomen en is bedoeld om de groei van de boom te beperken en de ontwikkeling van de toekomstige bloemknoppen zo dicht mogelijk bij de hoofdtakken te bevorderen. Knip vanaf eind juni de nog zachte uiteinden boven de vruchten weg en laat daarbij twee bladeren en de jonge twijgen na zeven à acht bladeren als de boom groeikrachtig is en vier à vijf als hij zwak is, staan. □

VITAMINES

Geen lekker fruit zonder passende bemesting. Fruitbomen hebben hun hele leven lang nood aan meststoffen en bodemverbeteraars om kwaliteitsfruit te leveren en gezond te blijven. Begin alvast met kaliumslakken in het plantgat en een flinke kruiwagen mest en zelfgemaakte compost er bovenop. Daarna moet je alle drie tot vijf jaar nog eens mest en kaliumslakken aanbrengen, afhankelijk van de groeikracht van de boom.

SOORTEN

Bij aankoop van een fruitboom moet je keuzes maken. Je moet niet alleen de gewenste fruitsoort kiezen, maar ook beslissen welke smaak je wilt – sappig of wrang – en wat je met de vruchten wilt doen – eten als handfruit of gebruiken in de keuken – en op welk moment je ze ervan wilt genieten. Peren worden meestal gegeten nadat ze op de boom zijn gerijpt, tussen september en februari.

Je moet ook weten dat er niet elk jaar vruchten zijn. Dat komt door de vogels of door de grillen van het weer, maar ook door het principe van afwisseling, waardoor sommige soorten fruitbomen van nature maar om de twee jaar vruchten dragen.

Bepaalde variëteiten dragen het 'RGF-label' ('Ressources génétiques fruitières) – het gaat om oude rassen van fruitbomen die minder gevoelig zijn voor ziekten en die zijn uitgetest door het Centrum voor Landbouwkundig Onderzoek in Gembloers. Van de RGF-lijst zijn in de Boomkwekerijen van Edingen vooral de appels 'Reinette Evagil', 'Reinette Hernaut', 'Reinette de Waleffe' en 'Reinette Dubois' en de pruim 'Sainte Catherine' geliefd. Maar alles is natuurlijk een kwestie van persoonlijke smaak.

DE FAVORIETE SOORTEN VAN ALEXANDRA EN OLIVIER

Bij de peren kiezen ze overduidelijk voor de 'Beurré Superfin', de 'Seigneur Esperen', de 'Beurré Durondeau'. De 'Bon Chrétien William' is een van de sappigste peren, samen met de 'Beurré d'Anjou'. En natuurlijk is de koningin der peren nog altijd de 'Doyenné du Comice'.

Bij de appels zijn de 'James Grieve' en de 'Melrose' heel goed geschikt voor de leiteelt. Als vrijstaande bomen geven de 'Reinette de Chénée', de 'Court Pendu Rouge' en de 'Reinette de France' enorm veel tevredenheid, al moet je geduld hebben voor ze vruchten dragen.

Photos

- 1 Différentes variétés
- 2 Façade de la maison familiale aux Pépinières d'Enghien

DE GEBROEDERS CHOTARD

Het verhaal van de broers Chotard begint in Sancerre, waar hun grootvader wijnbouwer was. Toen zijn wijnstokken bezweken voor de druifluiflylloxera, moest vader Julien het noodgedwongen over een andere boeg gooien. Hij koos voor de fruitteelt en verdiepte zich in het opbinden van fruitbomen, een geliefde techniek van Jean-Baptiste de La Quintinie, hoofdtuinier van koning Lodewijk XIV in zijn boomgaard in Versailles. In die beroemde streek leerde Julien de voorouderlijke technieken toepassen. In 1911 begon hij in Gosselies nabij Charleroi peren te kweken langs lattenwerk of platte 'Verrier-palmetten'. Na zijn vroege overlijden in 1945 nam zijn oudste zoon André – toen amper vijftien jaar – de fakkel over. André kreeg later de hulp van zijn broer Paul. Vijftig jaar lang kweekten de Chotards fruitbomen voor boomgaarden in heel België. Zij werden de onbetwiste specialisten van de Verrier-palmet. Hun knowhow werd bekend tot over de grenzen. Ze namen deel aan de wereldtentoonstelling in Osaka, werkten mee aan het project voor het behoud van oude fruitrassen in Gembloers en aan de oprichting van de museumtuin voor fruit en groente in Gaasbeek. Toen zij in 1996 met pensioen gingen, zetten Alexandra en Olivier Debaisieux hun werk in de kwekerij voort.

PRAKTISCHE INFORMATIE

Boomkwekerijen van Edingen, Alexandra en Olivier Debaisieux
Rue Noir Mouchon 23 bis à B 7850 Petit-Enghien Belgique
T. + 32 (0)2 395 75 57 et GSM + 32 (0)476 571 714
www.pepinieredenghien.be
www.boomkwekerijvanedingen.be
Volgende opendeurdagen op 24,25 en 26 oktober 2014
Demonstraties snoeien: zie de website
Aanwezig op verschillende plantenfestivals in België en Frankrijk, onder meer dit najaar in Saint-Jean de Beauregard en in Courson.